

УДК 373.1

БАШТАЛГЫЧ КЛАССТА ДИФФЕРЕНЦИАЛДУУ МАМИЛЕНИ УЮШТУРУУНУН АРТЫКЧЫЛЫКТАРЫ

Мендибаева Нуркан Мендибаевна - ОшМПУ окутуучу
Анвар кызы Гүлназ - ОшМПУ окутуучу

Аннотация: Бул макалада бир класстагы бардык окуучулардын жеке өзгөчөлүктөрүн, мүмкүнчүлүктөрүн жана жөндөмдөрүн эске алган окуу стратегиясын пайдалануу каралган. Дифференциалдуу мамиле аркылуу мугалим окуучулардын кайсы деңгээлде экендигин аныктай алат жана материалды өздөштүрүүнү жогорулатуу үчүн алардын күчтүү жактарын пайдалануу аркылуу ар бир окуучунун жеке мүнөздөмөлөрүн, кызыкчылыктарын, мүмкүнчүлүктөрүн жана жөндөмдөрүн эске алышат жана окутууну ошого жараша өзгөртүшөт. Макалада окутуу процессинде фронталдык, топтук жана жеке формаларында жана сабактын ар кандай этаптарында дифференцияланган мамилени кантип ишке ашырууну карайбыз.

Ачкыч сөздөр: дифференциация, дифференцияланган мамиле, ички дифференциация, иш формалары.

ПРЕИМУЩЕСТВА ДИФФЕРЕНЦИАЛЬНОГО ОТНОШЕНИЯ В НАЧАЛЬНОМ КЛАССЕ

Мендибаева Нуркан Мендибаевна - ОГПУ преподаватель
Анвар кызы Гүлназ – ОГПУ преподаватель
nur_kg_93@list.ru

Аннотация: В данной статье рассматривается использование стратегии обучения, учитывающей индивидуальные особенности, возможности и способности всех учащихся класса. Благодаря дифференцированному подходу учитель может определить уровень учащихся и учесть индивидуальные особенности, интересы, способности и навыки каждого ученика, используя их сильные стороны для повышения усвоения материала и соответствующей модификации преподавания. В статье мы рассматриваем способы реализации дифференцированного подхода в процессе обучения во фронтальной, групповой и индивидуальной формах и на разных этапах урока.

Ключевые слова: дифференциация, дифференцированный подход, внутренняя дифференциация, формы работы.

ADVANTAGES OF DIFFERENTIAL RATIO IN THE PRIMARY CLASS

Mendibaeva Nurkan Mendibaevna – OSPU, teacher
Anvar rzy Gulnaz - OSPU, teacher
nur_kg_93@list.ru

Annotation: This article discusses the use of a learning strategy that takes into account the individual characteristics, capabilities and abilities of all students in the class. Thanks to a differentiated approach, the teacher can determine the level of students and take into account the individual characteristics, interests, abilities and skills of each student, using their strengths to increase learning and modify teaching accordingly. In the article, we consider ways to implement a differentiated approach in the learning process in frontal, group and individual forms and at different stages of the lesson.

Key words: differentiation, differentiated approach, internal differentiation, forms of work.

Заманбап билим берүүнү гумандаштыруу программасында инсанга багытталган мамиле негизги идея болуп саналат. Ушуга байланыштуу окуу-тарбия процессинин уюштуруучулук, мазмундук жана башкаруучу компоненттери алардын инсандык өнүгүүсүнө жана билим берүүнүн сапатын жогорулатууга тийгизген таасиринин көз карашынан кайра карап чыгууну талап кылат. Бул стратегияны ишке ашыруунун маанилүү аспектиси болуп педагогикалык процессте окуучуларга индивидуалдык жана дифференцияланган мамилени ишке ашыруу саналат, анткени бул балдардын ыктарын жана жөндөмдүүлүктөрүн эрте аныктоону, инсандык өнүгүүсү үчүн шарттарды түзүүнү камтыйт. Ички жана тышкы дифференциялоонун ыкмаларын жана ыкмаларын билгичтик менен колдонуу педагогикалык процессти табигый кылат - окуучунун инсанынын индивидуалдык мүнөзүнүн кайталангыстыгына максималдуу түрдө адекваттуу жана анын кайталангыс касиеттерин жана сапаттарын калыптандырууга олуттуу салым кошот.

Дифференцияланган окутуу Л.С.Выготскийдин социомаданий теориясына негизделген. Анын айтымында, окутуу процессинде ар бир баланын индивидуалдуулугун, инсандыгын эске алуу керек, ошондуктан билимдерди өздөштүрүү, билгичтиктерге жана көндүмдөргө ээ болуу ар бир конкреттүү окуучудан көз каранды болот. Анда коомдун инсандын өнүгүшүнө кошкон маанилүү салымы каралат. Бул теория адамдардын өнүгүүсү менен алар жашаган маданияттын өз ара аракеттешүүсүн баса белгилейт. Бул адамдын билим алуусу – социалдык процесс экендиги тууралуу айтат. Анын айтымында, «билим берүүнүн жалпы максаты - өнүгүүнү жаратуу жана башкаруу, ал маданияттын интернализациясы жана социалдык мамилелер аркылуу социалдык окутуунун натыйжасы болуп эсептелет».[См.: *Выготский Л.С. Психология развития ребенка. — М: Изд-во «Смысл», изд-во «Эксмо», 2004. — 512с.*

Дифференцияланган окутуу – бул бардык окуучулардын жеке өзгөчөлүктөрүн, мүмкүнчүлүктөрүн жана жөндөмдүүлүктөрүн эске алуу менен окутуу. Ал мазмунду (окутуу программасы), окутуу процессин жана окуучунун жетишкендиктерин баалоону (окутуунун жана баалоонун ар кандай методдору жана ыкмалары), окутуунун натыйжаларын презентациялоону (ар кандай типтеги жана деңгээлдеги тапшырмаларды колдонуу, анын ичинде ар кандай модалдуулукту эске алуу менен), жагымдуу окуу чөйрөсүн уюштурууну жана классты башкарууну дифференциациялоону алдын алат. Дифференцияланган окутуу процессинде ар бир окуучунун жаңы кырдаалдарды түшүнүү жана жаңы тажрыйба топтоо үчүн алган билимине жана мурунку тажрыйбасына таянуу керек, бул жөнүндө Л.С. Выготскийдин актуалдуу жана жакынкы өнүгүү зонасы жөнүндө теориясы тастыктайт. Дифференцияланган окутуу жалпы классты окутуу процессинде бардык окуучулардын күчтүү жактарын жана муктаждыктарын эске алат, бул скаффолдингди (колдоо каражаттарын) колдонууга зарылчылыкты билдирет. Мазмунду, процессти, натыйжаларды сунуштоону жана окуу чөйрөсүн дифференциациялоо жана үзгүлтүксүз баалоону колдонуу окутууда бул мамилени ийгиликтүү кылат. Дифференцияланган окутуунун негизги максаты болуп инсанды, анын тааныпбилүү мүмкүнчүлүктөрүнө, жөндөмдүүлүктөрүнө (бирок стандарттан төмөн эмес) ылайык келген материалдын белгиленген деңгээлине жетишүүсүн өздөштүрүүсүн, ошондой эле мүмкүнчүлүктөрүнүн жана жөндөмдүүлүктөрүнүн өнүгүүсүн камсыздаган натыйжалуу окутуу үчүн эң ыңгайлуу шарттарды түзүү эсептелет.

Бир дагы бала мектепке ийгиликсиз болуп келбейт. Мектепке окууга болгон каалоо менен келет. Ийгилик сезими болбосо, бала мектепке жана окууга болгон кызыгуусун

жоготот. Бул маселени чечүү үчүн мугалим окуу-тарбия иштерин класс ичиндеги жекелештирүүнү колдоно алат [1, б. 68].

Бул макалада тарбия иштеринин фронталдык, топтук жана жеке формаларында жана сабактын ар кандай этаптарында дифференцияланган мамилени кантип ишке ашырууну карап чыгабыз.

Дифференциация тарбиялык иштин бардык үч формасында болушу мүмкүн: фронталдык, топтук жана жекече.

Биринчиден, фронталдык иште тарбиялык иштерге жекече мамиле кылууну карап көрөлү. Төмөнкү ыкмаларды колдонсоңуз болот: мугалимдин оозеки баяндоосунда ар кандай деңгээлдеги окуяны колдонуу, башкача айтканда, мугалим алгач өзүнүн материалын жөнөкөйлөтүп, андан кийин татаалдаштырат; билим берүүчү маекти колдонуу, анын жүрүшүндө окуучулар көйгөйлөрдү коюуга, класстан тышкаркы билимдерин көрсөтүүгө түрткү болот, ошондой эле ролдук оюнда, талкууларда жеке айырмачылыктарды эске алууну да колдонсо болот. .

Чакан топто окуучу өзүнүн индивидуалдуулугуна ылайык иш-аракет кылуу жөндөмдүүлүгү боюнча фронталдык ишке караганда ыңгайлуу шарттарда болот. Чакан топтун ичиндеги баарлашууда окуучу өз оюн айта алат, кызыгуусуна жана жөндөмдүүлүгүнө ылайык билим берүү маселелерин чечүүгө активдүү катыша алат. Айрыкча индивидуалдаштыруу үчүн жагымдуу шарттар белгилүү бир жол менен түзүлгөн топтор болуп саналат. Буга биринчи кезекте окуучулардын өнүгүү деңгээлине жараша мугалим тарабынан түзүлгөн топтор кирет. Мындай учурларда күчтүүрөөк топко татаалыраак, алсыз топко жеңилерээк тапшырмалар берилет (Көп деңгээлдүү тапшырмалар стратегиясы). Топ окуучулардын өздөрүнүн каалоосуна жараша түзүлүшү мүмкүн. Мында окуучулардын кызыгуулары, иш стили жана достук мамилелери бири-бирине дал келет. Мындай тайпада иштөө окуучунун инсандык сапаттарынын көрүнүшү үчүн жагымдуу шарттарды түзөт. Мындан тышкары, топторго деңгээлдүү тапшырмаларды сунуштай аласыз.[2, б. 89].

Бир тапшырманы өз алдынча аткаргандан кийин, окуучу окутуу процессинин жүрүшүндө өзүн ишенимдүү жана кийинки тапшырманы жасоого шыктануусун сезет. Бирок, класста таптакыр ар түрдүү ой жүгүртүү өзгөчөлүктөрү, ой жүгүртүү процесстеринин ылдамдыгы, таанып-билүү кызыкчылыгы жана өнүгүү деңгээли менен окуучулар окуй тургандыгын бул жерде белгилей кетүү керек. Ошондуктан, биргелешкен окутууда дифференцияланган мамилени колдонуу өтө маанилүү. Класстагы бардык окуучулар бир эле тематикалык тармактын үстүнөн иштешет, бирок тапшырмаларды аткаруу менен, окуучулар өзүлөрүнүн түшүнүү деңгээлинде ар кандай натыйжага келиши мүмкүн. Дифференциация мугалим тарабынан ар түрдүү окуучулар үчүн тапшырмаларды кылдат пландаштырууну дагы, ошондой эле окуучулардын бул тапшырмаларды кантип аткаруусун, окуп-үйрөнүүдө алдыга жылышын дагы камтыйт.

Дифференцияланган окутууну колдонуу менен мугалим: кабыл алуунун алдыңкы стилин аныктайт, сабаттуулук кондүмдөрүнүн калыптанышынын диагностикасын өткөрөт, окуучулардын күчтүү жана алсыз жактарын жазат, мурунку окутуу тажрыйбасын жана жаңы билимдерди өздөштүрүүгө даярдыгын баалайт, окуучулардын артыкчылыктарын жана кызыкчылыктарын аныктайт, окуу жетишкендиктерин жазат.

Өлкөбүздүн алдыңкы мектептеринде сабакты дифференциациялап уюштуруунун төмөнкүдөй формалары да кеңири практикаланат:

1. Жаңы материалдын негизги мазмуну 15–20 минута ичинде бүткүл окуучуларга фронталдуу баяндалат. Андан кийин күчтүү окуучуларга жана орто окуучуларга баяндалган материалды сезимдүү түрдө ойлонуп чыгуу жана аны тереңдетүү боюнча өз алдынча иштөөгө тапшырмалар берилет. Бул учурда мугалим материалды калган окуучуларга фронталдуу түшүндүрүүсүн улантат. Сабактын андан кийинки этабында мугалим акыркы группадагы окуучуларга өз алдынча иштөөгө тапшырма берет да, ал эми өзү бул учурда биринчи жана экинчи группалардагы окуучулардын өз алдынча иштеринин жыйынтыктарын анализдеп чыгып, аларды өздөштүрүлгөн материалды фронталдуу жалпылоого даярдайт. Андан кийин материал 3-5 минута ичинде фронталдуу жалпыланып жыйынтыкталат.

2. Кээде дифференциациялоонун мындай формасы да колдонулат: сабактын башталышында, адегенде 2–3 минута ичинде өтүлө турган темага ылайык жүргүзүлө турган иш боюнча бардык окуучуларга фронталдуу жалпы үлгү берилет. Андан кийин өтүлө турган жаңы материалды активдүү кабыл алууга даярдануу үчүн мыкты окуган окуучуларга өз алдынча иштөөгө тапшырмалар берилет. Бул учурда (15–20 минута) мугалим орто жана начар окуган окуучулар менен иш жүргүзүп, аларды эми жаңы өтүлүүчү материалды туура түшүнүп кабыл алууга даярдайт, ошентип окуучулардын бардыгы даяр болушкан соң жаңы материал фронталдуу үйрөнүлөт. Башкача айтканда, мугалим тапшырманы аткаруунун үлгүсүн окуучуларга көрсөтүп берет, ал «моделдештирүү» деп аталат, ушул учурда окуучулар тапшырманын аткарылышына байкоо жүргүзүшкөнүнө көңүл буруу маанилүү. Мисалы, эң күчтүү окуучуларга дилбаяндын темасы гана берилет; андан кийинки группадагы окуучуларга дилбаяндын темасы жана планы кошо берилет; андан кийинки группадагы окуучуларга дилбаяндын темасы, планы жана таяныч тексттер жана кээ бир сүрөттөр кошо берилет.

Демек, окуучулар өздөрүнүн окуу мүмкүнчүлүктөрүнө (окуй алуу), жөндөмдүүлүктөрүнө жараша программалык ар бир теманы ар түрдүү деңгээлде, ар түрдүү көлөмдө окуп үйрөнө алат:

1. Күчтүү окуучулар окуу китебинен башка да кошумча илимий адабияттарды пайдаланышат, демек, алар берилген тема боюнча билимдерин өз алдынча тереңдетишет.
2. Башкалары окуу китептеринен жана андан тышкары дагы башка окуу колдонмолорунан пайдаланышат, демек, алар берилген тема боюнча билимдерин өз алдынча бир кыйла даражада кеңейтишет.
3. Үчүнчүлөрү жалаң окуу китебинен пайдалануу менен гана чектелишет, демек, алар берилген тема боюнча минималдуу милдеттүү болгон билимди алуу менен гана чектелишет, аны өз алдынча тереңдете да, кеңейте да алышпайт.
4. Төртүнчүлөрү класста угуп көргөндөрү менен гана чектелишет, алар окуу китебин да талаптагыдай окуп пайдаланышпайт, демек, алардын берилген тема боюнча билинер-билинес гана түшүнүгү болот. Мунун өзү ар бир тема боюнча тапшырмаларды түрдүү группадагы окуучулардын мүмкүнчүлүктөрүнө ылайыктап камдап алып, окутууну алардын ар бири сөзсүз эмгектенгидей түрдө уюштуруп өткөрүүнү зарыл түрдө талап кылат.

Ошондуктан, дифференцияланган окутуу эң оор жумуш. Мугалимден ойлонулган, талыкпаган эмгекти, сабакка чыгармачылык менен даярданууну, окуучулардын жакшы билимин талап кылат. Бул окутуу ыкмасы ырааттуулукту жана системалаштырууну талап кылат. Мына ушул факторлордун негизинде гана программалык материалды өздөштүрүүдө он натыйжаларга жетишүүгө, ар кандай жеке жөндөмдүүлүктөргө ээ болгон окуучулардын

таанып билүү активдүүлүгүн калыптандырууда, алардын чыгармачылык активдүүлүгүн жана өз алдынчалыгын өнүктүрүүдө жогорку натыйжалуулукка жетишүүгө болот.

Балдарга дифференцияланган мамиле кылуу менен билимди өздөштүрүү деңгээли бир топ жогорулап, эмгекте белгилүү оң ийгиликтерге жетишилет. Бардык окуучулар өздөрүнүн жөндөмдүүлүктөрүнө ишенишет, алар жаңы тааныш эмес жагдайлар пайда болгон жаңы маселелерди чечүүдө кыйынчылыктарга дуушар болушпайт. Мунун баары окуучулардын психикалык активдүүлүгүн активдештирип, окуу процессинде позитивдүү мотивация пайда болот.

Жеке иштерди уюштурууда окуучулардын сабакка болгон кызыгуусун жана билимдеги боштуктарды жоюуга умтулуусун ойготуу маанилүү, бул үчүн алардын жөндөмдүүлүктөрүнө ишенимди калыптандыруу зарыл; артта калып, кемчиликтерди жоюунун жолдорун керсетет; Окуучуларды тыкыр көзөмөлдөп, алардын кичине болсо да ийгиликтерин белгилеш керек.

Окууга болгон умтулуу материалдын үстүндө ийгиликтүү иштөө процессинде калыптанат, ошондуктан жеке жардамды окуучу өзүнүн алдыга умтулуп жатканын дайыма сезгидей кылып уюштуруу маанилүү; Тапшырмалардын көлөмүн жана татаалдыгын акырындык менен жогорулатуу керек. Балдар менен иштөөдө мен алардын ишмердүүлүгүн ар бир адам (сөзсүз түрдө) ийгиликтин шыктандыруучу күчүн сезе тургандай башкарууга умтулам. Иштеги ийгилик - адамдын инсандыгын өнүктүрүүнүн негизги шарты. Бул ички сооронуч, баары жакшы болуп жатканда кубанычтуу маанай. мектеп үчүн бул өзгөчө маанилүү. Бала, эгерде анын аракети ийгиликке жетпесе, өзүнүн жөндөмдүүлүктөрүнө ишенбей баштайт. Акырындык менен, ийгиликсиздиктер окууну токтотот: эмне үчүн, баары бир эч нерсе болбойт дешет. Жетишпей калган окуучуну колдоп, көңүлүн көтөрүүгө аракет кылып, алдыга кичине болсо да мактап коюу керек.

Тажрыйба көрсөткөндөй, көп учурда кичине болсо да жетишкендиктер окуучуларды шыктандырып, аларды дагы ургаалдуу иштөөгө үндөйт. тапшырманын жеткиликтүүлүгү баланын өзүнө болгон ишенимин бекемдейт, аны ийгиликтүү кырдаалга салат жана когнитивдик кызыгууну сактайт.

Дифференциалдуу окутуунун шартында үй тапшырмасы класстык иштин органикалык уландысы болуп саналат жана максаттуу функцияны аткарат. Көп деңгээлдүү үй тапшырмасы өзүн-өзү башкаруунун, жоопкерчиликтин, эмгекчилдиктин жана башка жеке сапаттардын өнүгүшүнө өбөлгө түзөт, бул өз кезегинде окуучунун гностикалык (когнитивдик) сапаттарынын калыптанышына таасирин тийгизет.

Демек, класста да, үйдө да дифференцияланган тапшырмаларды иштеп чыгуу окуучулардын материалды өздөштүрүүдөгү кыйынчылыктарын системалуу түрдө изилдөөгө, алардын билимдериндеги кемчиликтерди изилдөөгө, алардын учурдагы өз алдынча иштерин терең талдоого жана каталардын так классификациясы. Жеке окуучулардын өнүгүүсүндөгү кемчиликтер да эске алынууга тийиш: туруксуз көңүл буруу, иштин жай темптери, кептин өнүгүү деңгээли жана башкалар. Бул иштин негизгиси окуучулардын окуу иштерине жана ден соолугуна системалуу мониторинг жүргүзүү болуп саналат.

Колдонулган адабияттар:

1. Антропова М.В. Дифференцированное обучение: педагогическая и физиологогигиеническая оценка // Педагогика. –1992. –№9-10. –С.39–51.
2. Вендровская Р.Б., Шахмаев Н.М. Дифференциация обучения//Российская педагогическая энциклопедия. Т. 1.–М., 1993.

3. Выготский Л.С. Психология развития ребенка. — М: Изд-во «Смысл», изд-во «Эксмо», 2004. — 512с.
4. Касымова Г.А. Педагогические условия формирования у будущих учителей начальной школы компетентности оценивания достижений учащихся / Автореф. дисс. канд.пед.наук:13.00.01.–Б., 2014. – 23 с.
5. Мамлекеттик тил жана энциклопедия борбору. Кыргыз педагогикасы (энциклопедиялык окуу куралы). - Б.: 2004,
6. 1-2-модуль Башталгыч мектепте дифференциалдык жана интеграциялык окутуу. Орозова Р.А., Эсенгулова М.М. Усупова М.К. ж.б. Бишкек-2021